

selbe so beschädigt, dass ich ihn nicht präparieren konnte. Leider unterliess ich es auch wenigstens Flügel, Kopf und Schwanz an das Ornith. Institut einzusenden. Es liegt mir nun nur daran die Aufmerksamkeit an dieses Vorkommen aufzurufen, dass diese Art gegebenenfalles ebenfalls bei uns vorkommen kann.

Megjegyzések a balkáni halvány geze magyarországi előfordulásához.

Irta: VÖNÖCKY SCHENK JAKAB.

Az utóbbi években feltűnő terjeszkedési madármozgalom indult meg a Balkánról Magyarország felé. Emlékezzünk a *Cettia cetti cetti* MARM., *Dryobates syriacus balcanicus* GENGL. et STRES., *Streptopelia decaocto decaocto* FRIV. fajokra. Ennek a terjeszkedő folyamatnak újabb állomását jelenti a balkáni halvány geze, (*Hippolais pallida elaeica* LIND.) megjelenése a magyar madárvilágban. A halvány gezének két formáját ismerteti HARTERT (Die Vögel der palaearkt. Fauna p. 2146) és pedig a *Hippolais pallida pallida* HEMPR. et EHRB. és a *Hippolais pallida elaeica* LIND. alakot. Az előbbi az elterjedési terület déli, a másik annak északi részén, nevezetesen Délkelet-Európában, tehát a Balkánon is, továbbá Kisásziában, Mezopotámiában és Perzsiában fordul elő. A magyarországi alakot tehát logikusan északi halvány gezének lehetne nevezni, minthogy azonban magyarországi elterjedési területe tulajdonképpen csak észak felé való kibővítése a balkáni előfordulási területnek, azért megfelelőbbnek találom a balkáni halvány geze elnevezést.

Már néhány évvel ezelőtt észlelték a Bácskában a miről SCHENK HENRIK öcsémtől értesültem több ízben s egyszer Dr. NAGY JENŐ is említette. Amikor aztán a Bácska 22 évi megszállás után újra magyar terület lett, akkor a kérdés tisztázása végett egyrészt SCHENK HENRIK-hez, másrészt Ujvidéken lakó régi ornithologus barátomhoz Dr. TRISCHLER ALADÁR-hoz fordultam, hogy szerezzék meg a bizonyító példányt, a mely a hazai gyűjteményekből mindeddig hiányzott. Az első hiteles példány aztán 1943-ban meg is került s ezt DR. TRISCHLER ALADÁR-nak köszönheti a magyar madártani kutatás, aki 1943 tavaszán nagy ügybuzgósággal fogott hozzá ennek az új fajnak a föl kutatásához és nemcsak az első példányt szerezte meg, hanem egyuttal az első fészekaljkat is. Megfigyeléseit külön cikkben közöljük ebben a kötetben. Ez az új magyar madárfaj tehát nemcsak mint ritka vendég

fordul elő nálunk, hanem mint rendes fészkelő is, hiszen DR. TRISCHLER már 1937 óta figyeli meg egyik dunai szigeten mint fészkelő madarat.

A husban beküldött kotlófoltos ♀, amely az intézet gyűjteményét diszíti, kétségtelenül a *Hippolais pallida elaeica* LIND. fajhoz tartozik. Méretei: Teljes hossz 145, Szárny 66, Farok 52, Láb 20, Csőr 12 mm. Sulya 11.5 gr. Ovarium 8×5 mm. Fol. max. 1.2 mm.

SCHENK HENRIK is nagy igyekezettel foglalkozott az új madár-fajjal, s ha nem is sikerült neki az első példány megszerzése, de 3 példánnyal gyarapította intézetünk gyűjteményét. Megfigyeléseiről szintén külön közleményben számol be ebben a kötetben. Az általa bőrben beküldött 3 példány méretei a következők:

			Szárny	Farok	Csüd	Csőr
♂	Ujverbász	1943. VI. 12. ...	66	57	20	12 mm
♂	"	1943. VII. 29. ...	66	53	20	12 mm
♀	"	1943. VIII. 8. ...	65	54	19	13 mm

A 4 példány alapján a színleírás a következő: a két himpéldány igen kopott tollazatban van. Evezők és kormánytollak fölül sötétbarnák. Az első evezőn enyhe szürke lehellet. A fej, nyak, hát teljesen egyszínű egérszürke. Az alsó test fehéres, az oldalak felé halvány barnásszürke árnyalattal. A másik példányon a begyen krémszínű árnyalat takarja a fehéres mezőt. A csőr tövétől a szem hátsó pontjáig igen vékony fehér csik húzódik. A színleírás a kopott tollazat miatt nem lehet tökéletes.

A nőstények színe semmiben se tér el a hímekétől. A tollazat kisebb kopottsága miatt azonban az enyhe barnás árnyalat szembetűnőbb, ugyancsak a farok olajzöldes árnyalata. A másik nőstény példány kormánytollainak végén finom keresztcsikok — éhségsávok — láthatók.

A példányok színe teljesen megegyezik azzal, amelyet HARTERT ad meg (Die Vögel der palaearktischen Fauna p. 2146), így a faji azonosság kétségtelenül megállapítható.

A madárral együtt DR. TRISCHLER két fészket is küldött 4—4 tojással. A fészkekanyag száraz növényi szálakból áll. Ezek a szálak nagyobb részükben vékony hengerek, kisebb részükben lapos szalagalakúak. Utóbbiak mint kötőanyag szerepelnek. A fészkek külső oldalai kezdetlegesen oda vannak kötözve a fészket tartó ágacskákhoz. A fészkekanyagba több helyen nyárfapihe van belehelyezve. A csésze kb 6 cm. átmérőjű és 3.5 cm. mélységű, a perem kissé behomoritva. A csésze bélése nyárfapihéből készült s oly szorosra beleegyengetve, mintha tapasztva volna, akár egy rigófészkek belseje. A fészkekanyagban szőrszálak nincsenek. A két fészkek építési szerkezete és anyaga tökéletesen egyező. Ugyanilyen szerkezetű és hasonló anyagból álló fészkek az is, amelyet

SCHENK HENRIK küldött be 1943 késő őszen Ujverbászról. Ez a fészek ott gömbakácba volt rakva.

A tojások méretei a következők :

17×12.5 , 17.2×12.4 , 17.5×12.8 , $18 \times 13 \frac{m}{m}$. — 17.6×12.5 , 16.1×12 , 16.2×12.2 , $16 \times 12 \frac{m}{m}$.

A tojások alakja hosszukás körteidomú. Alapszínük piszkos krétafehéres, világos szürkésbe játszó árnyalattal. Apró pettyek borítják az egész tojás felszínét, de nem sűrűen. A tompa vége felé koszorúszerűen sűrűsödnek s ott nagyobbak is. A pettyek színe sötétesokoládébarna, majdnem fekete. A pettyek mellett finom hurkok is akadnak. Világosabb alapszínűek, mint a geze tojásai és kisebbek is.

Bemerkungen über das Vorkommen des Balkan-Blaß-Spötters in Ungarn.

Von: JAKOB VÖNÖCZKY SCHENK.

In den letzteren Jahren hat ein auffallendes Vordringen von Balkan-Vögeln nach Ungarn hin eingesetzt. Erinnern wir uns nur der Arten *Cettia cetti cetti* MARM., *Dryobates syriacus balcanicus* GENGL & STRES. und *Streptopelia decaocto decaocto* FRIV. Eine neuere Etappe in diesem Vordringungs-Vorgange bedeutet das Erscheinen des *Balkan-Blaß-Spötters* (*Hippolais pallida elaeica* LIND.) in der Vogelwelt Ungarns. HARTERT (Die Vögel der palaearkt. Fauna, p. 2146.) beschreibt zwei Formen des *Blaß-Spötters*: *Hippolais pallida pallida* HEMPR. & EHRB. und *Hippolais pallida elaeica* LIND. Die erstere Form kommt im südlichen Teile des Verbreitungsgebietes vor, die andere im nördlichen, namentlich in Südost-Europa, folglich auch am Balkan, ferner in Klein-Asien, Mesopotamien und Persien. Logisch könnte man mithin die ungarische Form als Nördlichen Blaß-Spötter benennen, da aber sein Vordringen nach Ungarn nur eine Erweiterung seines balkanischen Verbreitungsgebietes bedeutet, finde ich die Benennung Balkan-Blaß-Spötter für zutreffender.

Sein Vorkommen in der Bácska wurde schon vor einigen Jahren beobachtet, worüber ich von meinem Bruder HEINRICH SCHENK des öfteren mündliche Mitteilungen bekam, auch DR. EUGEN NAGY hat seinerzeit einmal davon Erwähnung getan. Als dann die Bácska nach der 22 Jahre dauernden Besetzung wieder ungarisches Gebiet wurde, wendete ich mich behufs Klärung dieser Frage an HEINRICH SCHENK in Óverbász, anderenteils an meinen in Ujvidék ansässigen alten Ornithologen-

Hippolais pallida elaeica LIND.
Balkáni halvány geze. — Balkan-Blaßspötter.

Freund DR. ALADÁR TRISCHLER mit dem Ansuchen, das Belegexemplar zu beschaffen, welches bisher in den vaterländischen Sammlungen fehlte. Das erste verbürgte Exemplar wurde dann auch im Jahre 1943 erlegt, und verdankt dies die ungarische ornithologische Forschung DR. ALADÁR TRISCHLER, der sich im Frühjahr 1943. mit großem Sacheifer der Erforschung dieser neuen Art widmete und nicht nur das erste Exemplar, sondern auch die ersten Gelege lieferte. Seine Beobachtungen veröffentlichen wir in einem besonderen Aufsatz in diesem Bande. Diese neue ungarische Vogelart kommt sonach bei uns nicht nur als seltener Gast vor, sondern auch als regelmäßiger Brutvogel, beobachtete sie doch DR. TRISCHLER schon seit 1937. auf einer Donau-Insel als solchen.

Das im Fleisch eingesandte brutfleckige ♀, welches die Sammlung des Institutes ziert, gehört unbestreitbar der Form *Hippolais pallida elaeica* LIND. an. Maße: totale Länge 145, Flügel 66, Fuß 20, Schnabel 12 mm, Gewicht 11.5 gramm. Ovarium 8×5 mm. Fol. max. 1.2 mm.

HEINRICH SCHENK hat sich der Feststellung und der Erforschung der neuen Vogelart ebenfalls mit großem Eifer hingegeben und wenn es ihm auch nicht gelungen ist, das erste Exemplar zu erlangen, so hat er doch die Sammlung unseres Institutes mit 3 Stücken bereichert. Über seine Beobachtungen berichtet er ebenfalls in einer besonderen Publikation in diesem Bande. Die Maße der von ihm eingesendeten 3 Bälge sind die folgenden:

			2. Flügel.	Schwanz.	Lauf.	Schnabel.
♂	Ujverbász	12. VI. 1943.	66	57	20	12 mm
♂	„	29. VII. 1943.	66	53	20	12 mm
♀	„	8. VIII. 1943.	65	54	19	13 mm.

Auf Grund der 4 Exemplare gibt sich die Beschreibung der Färbung wie folgt: die zwei männlichen Exemplare haben ein sehr abgeschossenes Gefieder. Flügel- und Schwanzfedern sind oben dunkelbraun. Die erste Schwungfeder leicht grau angehaucht. Kopf, Nacken, Rücken vollkommen einfarbig mäusegrau. Unterkörper weißlich, gegen die Seiten zu mit blassem braungrauem Anflug. Auf dem anderen Exemplar bedeckt das weißliche Feld an der Kehle ein cremefarbiger Anflug. Von der Schnabelwurzel bis zum rückwärtigen Punkte des Auges zieht sich ein sehr dünner weißer Streifen. Obige Schilderung der Färbung dürfte infolge der Abgeschossenheit des Gefieders auf keine Vollkommenheit Anspruch erheben.

Die Färbung der Weibchen zeigt keine Abweichung von jener der Männchen. Auf dem minder abgeschossenen Gefieder aber ist der leichte bräunliche Anflug augenfälliger, so auch der olivengrüne Anflug des

Schwanzes. An den Spitzen der Steuerfedern des anderen weiblichen Exemplares sind feine Querstreifen — Hungerstreifen — zu bemerken.

Die Färbung der Exemplare stimmt vollkommen überein mit der Beschreibung, welche HARTERT angibt (Die Vögel der palaearktischen Fauna p. 2146.), die Identität der Art ist folglich unzweifelhaft feststellbar.

Mit dem Vogel sandte DR. TRISCHLER gleichzeitig zwei Nester mit je 4 Eiern ein. Der Baustoff des Nestes besteht aus trockenen Pflanzhalmen. Diese Halme sind zum größten Teile dünn walzenförmig, der kleinere Rest bandähnlich flach. Diese letzteren sind als Bindestoff verwendet. Die Außenseiten der Nester sind primitiv an die Trägerzweige geknüpft. An mehreren Stellen findet man im Stoffe des Nestes Samenwolle der Pappel eingesetzt. Die Mulde hat einen Durchmesser von cca 6 cm und ist 3·5 cm tief, der Rand etwas überwölbt. Das Innere der Mulde besteht aus Samenwolle und ist derartig festgedrückt und geglättet, als ob es verputzt wäre, ganz wie das Innere eines Drosselnestes. Das Nestmaterial enthält keine Tierhaare. Die Konstruktion und der Baustoff der beiden Nester stimmt vollkommen überein. Ebenso gebaut und aus ähnlichem Nestmateriale besteht auch dasjenige Nest, welches HEINRICH SCHENK aus Ujverbász einsandte. Dasselbe war in eine Kugelakazie gebaut.

Maße der Eier sind folgende :

17×12·5, 17·2×12·4, 17·5×12·8, 18×13 mm. — 17·6×12·5, 16·1×12, 16·2×12·2, 16×12 mm.

Die Form der Eier ist länglich birnförmig. Die Grundfarbe schmutzig kreideweißlich, mit ins Lichtgraue spielendem Anflug. Die ganze Oberfläche des Eies ist mit kleinen Tüpfelchen bedeckt, aber nicht zu dicht. Diese verdichten sich am dickeren Ende kranzartig und sind hier auch größer. Farbe der Pünktchen ist schokoladebraun, fast schwarz. Neben den Pünktchen kommen auch feine Schnörkel vor. Die Eier sind von lichter Grundfarbe, als jene des Garten-Spötters und sind auch kleiner.

A balkáni kacagógerle térhódítása Magyarországon az utolsó évtizedben.

Irta : DR. KEVE-KLEINER ANDRÁS.

A madarak életében néha fellépnek olyan terjeszkedési mozgalmak, melyek indító okát hiába keressük. Biológiai szempontból ezeket talán ugy kell megitélnünk mint az örökléstanban a mutációk fellépését.